

ORATIO

DE

DVBIO FELICITATIS

MVNDI ET HOMINVM

INCREMENTO.

Humanis quæ sit fiducia rebus

Admonet.

AUTORE

HENR. FRID. JAEGER.

MITAVIÆ,

typis J. F. Steffenhagianis.

MDCCLXXXVII.

1787

FAVTOBIBVS

ATQVE

AMICIS

IN

CVRONIA.

Conuenimus huc, Auditores, vt in hac frequentissima panegyri Academia nostra me interprete vota publice nuncupet pro salute Principis. Serua, summe Deus! Serenissimum Ducem nostrum PETRVM, Patrem Patriæ Optimum, cum Celcissima quam omnes vita cariorem habemus Coniuge DOROTHEA, cum Puero Ducali Hærede, felicitatis nostræ pignore, largire Principi nostro prosperam valetudinem, tranquillitatem, vitam longæuam, Felici-

tatem ex omni parte beatam, hanc etiam
fuam Scholam virtutis et Sapientiæ fedem
esse jube eamque sic et conserua et per-
fice vt Conditori suo PETRO æternita-
tem sit præstitura. Has tu, Pater, preces
ita ratas habeto ac tuæ in terris potesta-
tis vicarii, tuæ benignitatis administrato-
res boni Principes sunt et creduntur.

Qui longam factorum à humano genere seriem insignioresque historiae periodos cogitatione percensere velit, huic Vertumnus aut Proteus ille in quamlibet formam transmutatus sed re semper vnus et idem in mentem veniat necesse est, adco nihil novi, nihil stabile aut certi reperitur, tantas vicissitudines et quasi æstus habet vitæ humanæ ratio. Ephemera et ostensa tantum spes fuit quicquid erat imperiorum, regnorum, nobilium urbium, constitutionum publicæ rei, vtique religiones, doctrinæ, humanitates, quæ tamen cuncta sua vi niti diceres, in ejusdem inconstantie societatem cogi et semper consueuerunt. Nunquamne igitur miseri noster fructum duraturæ felicitatis capient ex hac vita ciuili cui nati sunt, quippe quæ sola est mater humanitatis, siue magnarum quæ in hominem cadunt perfectionum. Ergo ceteras res humanas premit lex eadem quæ lata est huic spectabili naturæ, qua lege quicquid

quicquid hæc pulchre et perfectibile effinxit, intercat
 necesse est. Sunt tamen quibus post tot, ex quo cre-
 dibile est genus humanum existere, ex omni historia
 deletas et nuper repetitas milliones annorum, tandem
 hoc decennium aut tempusculum non majus hoc sæcu-
 lum placet. Hi istud immensum ante nos effluxum
 temporis spatium prolusionem suo præcipuo sæculo ar-
 roganter sane æstimant, et immortalia ne sperent tem-
 poris nostri historici periodo momentanea admoniti ni-
 hilo tamen fecius nunc tandem quasi Jovem statorem
 quendam animo concipiunt, conditionem nostram hu-
 manam et incliorem et hanc felicitatem perpetuam fore
 autumant, quos utinam non ex ingenio suo aliquid fin-
 xisse sed quod res est dixisse et me possem et Vos om-
 nes convincere atque beare. Mihi vero non multum
 querulo aut moroso hæc rerum tamen uniuersitas ex
 hac parte se non dedit spectandam, nubem illi mihi
 potius pro Junone amplexari aut ingenium temere præ-
 conibus sæculi attemperare visi sunt. res ad-
 monuit, Auditores, ut cum mihi in veteri die con-
 fessu thema aliquod tractandum sit, hoc ego potissimum
 eligerem atque dicerem de dubio felicitatis mundi et
 hominum incremento. Lubricus autem est de felicitate
 locus. Quænam vita est beata dicenda, que beatior,

et vbinam terrarum est hujus vitæ quod respiciam exemplar? Sunt opportunitates status in sensu Europæo exculti omnino multæ, sed incommoda, æquipondium si necesse sit restituentia, non minus multa, et sic, perfectis ceteris quamuis multis, dubia tamen felicitatis ab his forte rebus alienæ progressio. Regina pecunia mundi exculti, eadem virtutum omnium vicaria, factitia et relativa miseria durior et frequentior quam apud alios populos absoluta, onera imposta omni vitæ amabilitate sublata, expensa, et debita publica supra omnes quamuis multiplicatos redditus in immensum crescentia, ordinum in inferiores, omnium in infimos et barbaros impotentia et ferocitas, animus hominum sensilis, corpus invalidum, innumeræ ad vitam hanc sustentandam factæ necessariæ res, multarum rerum, quibus carendum est, nequicquam cognita præstantia, paupertatis, honestæ etiam, opprobrium, peccandi illecebra et pretium, quibus omnibus efficitur ut quantum hic status in momento felicitatis præstet minus culta hominis conditione, si ab extremis discesseris, difficile sit dicere.

Pone autem felicitatem, erit illa temporalis et gravida fortuna opposita, erit singularis et aliis causa malorum, rationem autem felicitatis, si quæ suo loco

et tempore contigit, in hoc caufarum et effectuum continuo explicare velle, fere nihil aliud est ac in tota innumerosa grege vniciue oui suum agnum assignare velle, quod est dictum Astronomi ridentis prognostica tempestatis naturalis huic ciuili simillimæ. Et illud quæritur deturne felicitatis absoluta notio, an potius de felicitate vt de gustibus non est disputandum? Nec facile apparet quænam possit esse compensatio et communis mensura rerum adeo heterogenearum sicuti voluptas et dolor, intensitas et extensio, bona alia ex intellectu, alia ex corporis affectione, verbo hominis internus sensus quem res hæc tota vnice spectare videtur. Sed quæcunque sit felicitatis vix commensurabilis æstimandæ philosophis ratio, illa quidem pendere maxime visa est ab his fere conuersionibus orbis cogniti. Homines primum libertatis ciuilis notionis ignari satis habuerunt in diem dixisse viximus, Monarchiæ siue magna illa imperia societatis tutelam maximam præstare valitura constituta sunt, dominatus nobilium urbium quid virtus et quid sapientia possit exemplo fuerunt, equestris militia religionis, armorum et amoris professione et hominum propriorum seruitute noua res saluas habere studuit, postquam et hæc deserbuerant nouus rerum incipit ordo, hemisphærium terrarum orbis al-

terum

terum invenitur, vsus omnium hominum, omnium rerum, qua mare qua terra, patet, regium inde India- rum commercium, præ coloniis et re nautica omnia fordent, ex hoc tempore ad numos, ad pulverem pyrium et Reges redibat imperium, exercitus non conscriptus sed perpetuus ab hoste, à tyrannide paucorum, à ciuilibus discordiis nos securos præstat, Vniuersa Europa in vnum fœderatorum systema coalescit, artium denique et scientiarum tanta fiunt augmenta vtquæ præsidia inde præstari vel homini vel populo possunt, abunde supersint. Verum enim vero hæc omnia non finem constituunt, sed vt medium salutis omnium et singulorum promouendæ inserviunt, hac sola publica felicitate metimur rerum humanarum præstantiam, hæc sola actionibus et inventis humanis facit pretium, hæc ergo Vniuersi, hominum omnium immo et aliarum rerum creatarum felicitas nisi major est ac quidem ante sæcula fuisse constat, næ operæ pretium factum non est quamuis præclara sint quæ nostra et superior vidit ætas. Quæ tamen bona vt summa et maxime ad rem communem facientia à ciuitatibus expeti solent, ea fere continentur aut scientiarum augmentis aut constituendæ ciuitatis sapientia. Ergo quid litteris et quid civili prudentiæ felicitas generis nostri debeat, velut in trans-
curfu

curfu videamus. Erit hic iustæ Orationis modus, et rei, credo, summa.

Jam vero nihil magis in promptu esse videtur quam docere salutem publicam melius consuli non posse quam domicilium artium et doctrinarum constituendo in statu quem florentem videre cupis. Imaginem igitur eorum temporum ante oculos nobis ponamus, quibus hæc studia doctrinæ maxime floruerunt, ut intelligatur an respublica æque ac litteraria gaudeat Ptolomæis, Augustis, Mediceis, Ludovicis, similibusque. Augusti primum aureo sæculo res publica romana nulla erat, propter eam tamen totus veteribus cognitus orbis quasi vna domus expilatus erat, et innumeræ gentes quasi vna familia apud Romuli urbanam fecem serviebant. Antequam vero rerum potitus est Augustus, exorta sunt bella ista immania ciuilia et Triumviratus scelestissimæ conjurationes, quibus nescio an unquam tristius aliquid generi humano potuit accidere, posteaquam autem hic tantus Princeps esse desierat, vel ut ipsius morientis verbis, utar, mimo vitæ suæ transacto, Successores reliquit Tiberium suum, Caligulas, Neronas, belluas et monstra non homines, ciuitatis autem status publicus is erat, ut miseria non vnius sæculi pro politico axioma poni potuerit, ipso

ipso bone Deus euentu duriora longe comprobante. Hæc vero sunt illa ipsa aurea tempora, quibus Tullius, Virgilius, Horatius, Livius, Tacitus, et classicorum optimi immortales esse cœperunt, quibus etiam ipsis temporibus homines viuebant vrbatissimi, splendidissimi, pecuniosissimi, politissimi, viæ etiam publicæ, ædificia, porticus, balnea; et omnia quæ vulgo amplissima ducuntur, manifesto indicio rem bene se habere esse videbantur.

Nimirum, Auditores, artibus et scientiis ad salutem publicam fructuosius, à culpa remotius nihil est, sed fallitur, credo, qui illas vniuersim spectare, ex felicitate nasci ad hanc reducere, ex se prosperare, luxumque corruptorem arcere vult.)

Sicuti enim eadem aquæ motus lege aliæ terræ stagnantes jacent, aliæ vero lætæ et frugiferæ exsurgunt, vel sicuti in hortis accidit vt cum saluberrimis herbis maturescant eadem cœli benignitate pessima quæque herbas vtilis tum enecantia tum suis vitiis insufficientia; ita in hac altera rerum natura, quæ mente sola cernitur nihil adeo prodest vt non idem nocere soleat et sic reciproce. In politicis etiam vt in physicis illud ipsum quod floret et viget in se mortalitatis circumfert semen erupturum serius ocyus in corruptionem, in status con-

ver-

versionem, in salutarem populorum, linguarum, ceremoniarum, legum artium et doctrinarum migrationem, quæ est naturæ sui ex se conservatricis pulcherrima Oeconomia, creationis vti naturalis ita quoque politicæ ex bello et morte continuatio, reuiuifcentis Phœnicis in cœlis et in terra veriffima fabula. Nec aliter quam apud Romanos triumphavit multis annis ante bona causa rei litterariæ in Græcia. Quicquid hanc in partem laudabile prædicatur, illam laudem jure suo sibi vindicat Pericles, elegantiarum, excelsi gustus, et rerum omnium quibus ciues et ciuitates excoluntur magister, is ipse qui populum primus docuit imagines et signa stupere, in otio magnus videri, præ pane et circensibus omnia postputare, rempublicam autem oratorum perditis factionibus ceu fluctibus maris committere. Nemo Poeta tot mala omnis generis, tot scelera, pestemque status publici eam animo fingere potest, quæ Græciam Peloponnesiaco bello infestarunt, cujus idem ille Pericles, præsidium et decus Musarum, autor fuit. Hoc teterrimo triginta annorum bello finito non desierunt miserrimi esse qui illi superstites erant Græci, nouis calamitatibus exortis quæ omnia diuina et humana misere fœdauerunt, donec tandem centum annis amplius in se fixiensi infesta gens Dominum acceperit

ceperit Alexandrum Macedonem, litterarum amantissimum Principem, successoresque ejus execrabiles cum quibus res græca, si qua stetit, extincta tota est.

Ea vero sunt illa ipsa tempora, quibus feracissima magnorum virosum seges erat, quorum in numero sunt Socrates, Plato, Aristoteles, Demostenes, Xenophon, Thucidides, Appelles et præstantissimus quisque. Bis deinde græcæ litteræ revixerunt Alexandriæ et Constantinopoli, sed nusquam lætius. Bibliotheca Alexandrina quidem, Musæum, Mathematicorum atque Medicorum schola, in omne ævum et jure suo laudabuntur, sed ne præjudicata opinio se subrepat, evoluat illius temporis historia, ex qua palam fiat, pulcherrima illa rempublicam Ægyptiorum non magis attigisse ac domum paries dealbatus mentiens ædificium stabile. Denique vna bonarum artium sedes in terris Constantinopolis præclarissima vrbs fuit, quotusquisque autem est vestrum, Auditores, qui nefandam hujus regni historiam vel legendo sustinere potuit, et illud Excidat illa dies ævo nec postera credant sæcula, huic periodo non velit inscriptum.

His autem Romano-Græcis deberi aiunt, ab his miseris emanasse dicunt, quæ postremis temporibus occidentalibus populis illuxit lux.

Antequam hoc alterum terrarum cogniti Orbis imperium paullatim conuulsum dilaberetur cum excidio vrbis, minus calamitosam litterarum restorationem, vniuersitates quas vocant, studiorum commemorare solent. Hæ autem scholæ, vt erant hierarchici regni provincia, ad alia omnia instituta esse videbantur quam ad sapientiam e cælo in cætus hominum deducendam, concordiam et felicitatem promovendam. Immo et nostris temporibus proscribendæ in hac bonorum librorum copia lectionum nundinationes verborumque venditiones, rei summam constituunt, vt omnino magnum reipublicæ munus præstaretur, si hujus generis instituta non modo reformarentur sed transformarentur.

Progrediamur ad alia rei litterariæ insignia incrementa. Itali gens nullo non tempore mira primi hospitium præbuerunt artium et disciplinarum studiis instauratis. Dantæ, Petrarchæ, Bocacii, antesignanorum, decantatissima sunt nomina. Ea autem tunc temporis erat status publici in Italia facies, vt aut stipendiarii prædonum publici exercitus, aut Pontifices, aut Imperatores Italiam certatim opprimerent, si quid autem præter spem superesset id omne multis ibi minorum gentium tyrannis diripiendum relinqueretur.

Post

Post hæc tempora felix faustumque fuit artibus et scientiis in Italia interitus Constantinopolitani Regni, de quo jam dixi, nec minus huic litterariæ reformationi lætus fuit interitus Florentinæ opulentissimæ reipublicæ, quæ tandem Mediceis post innumeras proscriptiones, cædes et bella succubuit, ciuemque ante suum sibi imposuit dominum.

Eminet alte hos inter Etruscos, Leo X. Medicus. Vix alius reipublicæ litterariæ princeps votis conceptis posset expeti, nemo hoc Pontifice magis acutissimo pulchri sensu fuit præditus, nemo illo humanior et liberalior erga omnes in aliqua arte aut doctrina excellentes, imprimis hoc Pontifice Architecto melius et amplius Divo Petro Deorum quicquid est nullus unquam habitavit, at is ille ipse est qui naviter gregem deglupsit, sui profusus, alieni appetens, gulæ deditus, æris egens, eaque propter gratiæ diuinæ per quam multos institores haud parcipromus dispensator. Tulit autem ista Leonis X. ætas felicissima ingenia, quorum ex numero pingendi nobili arte insignes Raphaelem, Corregium, Titianum nominasse sat est, principes viros à quibus autem si posceretis tabulam in qua miseria, quæ generi humano propter Leonem X. contigit, conspiceretur, et animus eos et ars sua destitueret.

Incipit

Incipit jam nouus inflauratarum bonarum artium ordo, quem Richelius Dux, Academiæ Francicæ illustrissimus et immortalis fundator ducit. Vt intelligatis qualis is fuerit et qualis ætas quæ hominem ferre potuit memoria repetatis tria teterrima contra Hugonottas gesta bella, cogitate quos is ipse Rupellam, inclytam urbem de religione dissidentibus in securitatem et pignus datis expugnauerit fame intra tredecim hebdomades tredecim millibus ciuibus necatis, idem Marillacum Marechallum et Montmorentium Ducem trucidauit, fratrem et matrem Regis regno expulsit, non Dynastis jugum solis imposuit, sed Comitiam regni sustulit, populumque omnem seruire condocuit, litterarum inter hæc, ut fit, fautor, gloriolæ litterariæ fur manifestus, in reliqua etiam vita à vera sapientia adeo alienus ut sagarum artisque magicæ patronus fuerit maximus.

Sequitur Ludouici XIV. ætas, aurea scientiarum et artium tempora, humanissimum sæculum. Ludouicus XIV. cui felix Europa perpetuos exercitus et regium imperium debet, ipse pacis et belli artium Rex rudis, quinquaginta annos amplius ut spectandum se præberet perpetua bella gerens suis et exteris iuxta omnibus intolerandus et perniciosus fuit, et postremo de Hispaniarum successione gesto bello, quod vnum quidem non injurissimum

stiffimum fuit, funditus affixit et euertit regnum, ad hæc aliis modis sæuitum in propria viscera est, Hugonottarum Cemmeniique tractus incolarum centena multa millia aut jugulata aut regno expulsa, ærarium publicum ære alieno, quantum Regum opes coaceruatæ non possent soluere obrutum, Misissippinæ postea societatis technis fortunæ priuatorum euerfæ, sic non vnâ cladem accepit, non vnâ peste propter hunc regem conflictata est patria, vt Gallix regnum, pulcherrima in terris sedes, miseriarum theatrum esset, Franco-galli autem, gens nobilis et ad omnem humanitatem exculta, essent quasi longa obsidione afflicta exsanguis et jejuna multitudo.

Satis autem videor demonstrasse, Auditores, sicuti litteratorum sortem plerumque flebilem ita istam litterariam, quam semper clamant, populi felicitatem non esse ex omni parte beatam. Ciuitatum enim conseruandarum robur et cæmentum sunt fides, iustitia, temperantia, officiorum religio, morum sanctitas, virtus domi militiæque spectata, hæc autem omnia sine litterarum studio adesse et vbi ista quam maxime florent abesse virique ab arte insignes reipublicæ pestis esse possunt, testibus vitis excellentium Doctõrum aulæque pontificiæ professione litteratæ historia, quibus philo-

sophis imperantibus felices respublicas quis prædicauerit. Neque tamen melius ignorantia generi humano consultum esse dixerim, sed illud affirmauerim quod non tam ista particularis, quæ se scientiæ quodam genere commendat, sed illa media quæ stultitia caret reipublicæ salutaris sit sapientia. Cum rei litterariæ et incremento et detrimento sæpe connexa fuit religionis Christianæ utpote sub romanis auspiciis facta propagatio, inter epochas felicitatis humanæ utinam et in hac nostra Europa, mundi non magna parte, et apud omnes populos referendæ. Christiana autem respublica et historia adeo à fundatoris schola et disciplina abhorret, adeo alia omnia docet, ut quam vana et fluxa omnia, quam diuersum exitum habitura optima quæque sint, vix alio exemplo clarius possit illustrari.

Sed inquiramus in alteram Orationis partem atque de sapientia ciuitatis constituendæ quæ huc spectant dicamus. Summum populorum bonum libertas est, Græci, Romani, et recentioribus temporibus Angli optime hanc cum statu ciuili conciliasse creduntur. Igitur quæ sint Atheniensium, et Spartanorum, ut qui principes Græciæ audiunt, quæ Romanorum, denique quænam Anglorum merita in felicitatem publicam dispiciendum erit quod ita à me fiet, Auditores, ut ve-

stram

stram in me audiendo patientiam prolixitas Orationis non vincat. Jam vero, si quidem libertatem felicitas sequitur comes, quænam est illa Athenarum famigeratissima libertas? Atheniensium respublica ad pauculos quosdam vrbicos indigenas spectabat, his patria ceteris regnum erat, hi terrarum et insularum late et impune tyranni erant. Cum Athenæ quam maxime florent censa sunt civium capita viginti mille, eorum autem qui dicuntur siue capite inuenta sunt quater centena millia, ergo in illa vrbe vbi omnes libertatis idea quasi inebriati aut infatuati incedebant pro vno ex numero virorum Atheniensium, vt audiunt, numerantur viginti ex numero eorum quos infra pecudes dejectos dicere possum, cum majus œconomix studium propter hos ac propter illos tenere soleat et nostri et illorum temporum dominos. Eadem ratione apud Spartanos fere vicefima pars incolarum ciuitatis jure gaudebat, reliqui omnes ne quidem jure personarum siue hominum sed rerum et animantium judicabantur. Horum humanorum propter dominos suos pecudum erant apud Lacedæmonios sexies centena millia, efficiuntur autem duæ milliones et bis centena millia, si apud Athenienses, Arcades, Corinthios et Æginates ex isto Athenæ indice adnumerantur decies sexies centera millia.

lia. Immo vero Thucidides refert ^{unam} Chion, parvulam insulam, refertam esse mancipiis tot quot quidem in omni Græcia, Lacedæmone excepta, non inveniuntur. Horret animus vel verbum addere.

Romanam autem rempublicam aiunt quam urbis Romæ ciues aliquot in suos et externos exercuerunt tyrannidem. Cum adhuc parvæ hujus populi res erant, vix libertinæ conditionis et in potestate singulorum ex Patribus erant plebeji. Docent hoc jura Patronatus, supplicia nexorum, secessiones populi, militiæ fuga, nobilitatis odium, beneficium coloniarum, leges agrariæ. Floruit et crevit postea respublica sed ut incluta et vetustissima regna delerentur. Res tandem multas pace et bello gestas maximas excepit miseria illa que obtinuit cum Orbis Vrbi pareret. Græcia, Sicilia, Asia, Gallia, multa insuper regna servorumque exercitus migraverunt tum temporis in hortos atque uillas improborum quorundam hominum, quibus res per cædes et rapinas erat, horum numerus supra mille ciues non effecisse sunt qui dicunt, reliquam omnem urbem pascebat ditissimus quisque ut rerum et venalis urbis per ipsos tribunos et comitia potiretur. Neque tamen ego is sum philosophus, Auditores, qui nil admirari, aut is adeo homuncio qui de Majestate populi

Romani detrahere velim, sed considerare quanti quælibet notabilis generis humani perfectio veneat, quem exitum habuerit, hoc iusti et æqui rerum æstimatoris esse crederim. Hæc autem erat facies rerum Romæ cui semel victum et vincitum servire genus humanum vtinam fati habuisset.

Libertas denique Anglorum hæc est. Res apud illos publicæ tribus suffragiis, Regis nempe, Optimatum et populi decernuntur. Bellum autem pax, fœdera, Cræatio Optimatum, Magistratum bellique ducum exceptionem non leuem faciunt, hæc enim omnia peraguntur solo nutu Regis peccantis, vt aiunt, nunquam id est impune. Optimates numero fere ducenti nec opibus nec oneribus ferendis partem reipublicæ tertiam constituunt. Populus autem qui dicitur est pars gentis, illi scilicet qui agros pleno jure possidentes jure suffragii in comitiis gaudent, Scotorum autem, Irlandorum, vti etiam de religione dissidentium valde restrictum est jus ciuitatis aut nullum. Hæc est illa æquabilitas juris publici apud Anglos. Quoniam vero à scripta aut papyracea regiminis forma ipsa reipublicæ administratio siue illud quod vere obtinet regimen admodum diuersum esse solet, et quoniam vel Optimates vel populus solent esse nec Sæpius nec rarius quam

Reges

Reges modo hostes reipublicæ intra muros modo libertatis vindices, et sic cum qualibet forma externa stare et occidere potest respublica, pauca quædam ex historia hujus regni repetamus. Vsque ad tempora Julii Cæsaris dubitabatur an in rerum creatarum numero sit hæc insula, et paulo post an operæ pretium sit barbaricam occupare, dein autem à Romanis, Pictis, Saxo- nibus, Danis et Varegis in prædam diuisa est nec lin- qua nec nomine populi superstite. Quæ fuerit inse- quenti tempore populi felicitas ex historia regis fami- liæ intelligitur secundum versiculum: Quicquid deli- rant reges plectuntur Achiui. Rex Richardus II. car- ceri inclusus à Rege Henrico IV. proximo agnato occi- ditur, Rex Henricus VI., quo imperante bella ista ciuilia quibus octoginta regii principes et centum mil- lia Anglorum perierunt cœpta sunt, Henricus VI., in- quam, pariter captiuus trucidatur manu Richardi III. postea Regis, filii autem regni hæredes occiduntur sua- fore et autore Rege Eduardo IV., frater hujus Regis suffocatur in vino mersus in dolio, filii autem et regis virgines aliis modis violenta morte percunt, Rex Ri- chardus III. lectis superimpositis spiritu vitali priuat fratris filium Regem Eduardum V. cum fratre, veneno, autem necat conjugem propriam Annam, cujus mari-

tum prioris matrimonii antea sua manu confoderat. Rex Henricus VII. de Regis Richardi III. nepote ex fratre supplicium sumit, Rex Henricus VIII, memorabilis carnifex, vtramque conjugem Annam et Mariam, et quicquid auitæ nobilitatis, et regiæ stirpis supererat morti addicit, Maria Regina, quæ trecentos homines, inter hos Optimates, episcopos, plebejos, liberos etiam, viuos comburi iussit, hæc inquam mulier Reginam Johannam, eadem regia stirpe ortam et vno omnium ore laudatissimam fœminam, cum marito, patre et socero carnifici tradidit, simile plane parricidium commisit Elisabetha Regina in Mariam, Gallix quondam et tunc Scotix Reginam et regni hæredem, hæc autem ipsa Maria rea est parricidii in maritum eundemque consobrinum, ex quo conjugio tunc recens natus erat Jacobus, cujus filius est Rex Carolus I., popularis Rex populi tamen factionibus oppressus, publicæ ad supplicium tractus et pœna gladii exstinctus, hujus denique filius est Rex Jacobus II., qui cum multis millibus qui eum secuti sunt regno et patria mulctatus est regnum in vadente Maria Regina, filia. et Rege Wilhelmo, genero et ex sorore nepote. Hæ sunt fere regiæ familiæ mutux laniæ.

Cadunt autem hæ cædes quotquot sunt omnes in

ca tempora quibus Anglorum status ciuilis a cultura non abhorrebat. Nam et prioribus commissis leges istæ, quibus gloriari solent, altera de priuilegiis Dynastarum, siue Magna-Charta, et altera de suffragio comitali populi in re vectigali jam latæ erant. Prior lex originem deducit à priuilegiis siue charta libertatum Regis Henrici I, qui fratrem natu maiorem in custodia per triginta annos asservatum lumine oculorum admoto ferro candente priuauit, rectius tamen hoc priuilegium deriuatur à Rege Johanne, cuius est insigne parricidium in fratris filium, posterior autem lex de re vectigali debetur Regi Eduardo I., cuius filio Regi Eduardo II., carceri incluso, intestina adusta sunt transmissio in anum, per fistulam corneam, ferro calido. De Anglis autem principe nostri æui populo, hæc sufficiunt. Nam nouissimis temporibus hujus regni felicitas tanta fuit quanta calamitas prouinciarum in utroque hemisphærio, altero quidem amisso et altero amittendo. Ponamus autem genus humanum sæpe quidem retrogradum reddi tamen quamuis multis anfractibus si longæ et integræ spectentur periodi et perfectius et felicius, eoque hoc magis quo longius quælibet ætas à luteis primæuis infimi generis hominibus distet, igitur sic acquirendo sine dispendio compendium

perventum erit aliquando ad optatam vitæ metam, ad beatitudinem status publici eam quæ nisi tota humanitate sublata immo planeta nostro physice salvo cogitari non potest. *Æternum sic est duratura boni malique, barbariei et culturæ homines dum sumus mixtura. At non circumscripta solum sed et tuta est omnis humana perfectio suo circulo, sicuti enim si omnes homines, quod tamen fieri nequit, conjurarent, partem tamen naturæ nec creare nec annihilare valerent, essetque omnis in modo ad aliquod tempus conflictus, eadem sibi semper constantis naturæ mundi intelligibilis lege hoc morale rerum æquilibrium non essent sublaturi sed Jouem ipsum irrito magis quam nefario ansu debellaturi. Habet hinc hæc non de vanitate mundi sed de pulchritudine propter se et ut nunc est, de immutabilitate rerum opinio commendationem à consolatione et securitate vitæ, istam autem immutabilitatis rerum formidinem ii quidem facile deponent qui habent naturæ spectabilis omnibus numeris jam absoluta opera cum voluptate perspecta.*

Supposito autem figmento utriusque fortunæ publicæ indifferentia constitutionum ciuiliū non sequitur, certe ex desperatione euadendi quo velint circa inma homines non subsistent, sed iste mente conceptus in-

dolentiæ status et ingeniis et rebus externis repugnat.

Prædita nempe sunt ingenia hominum activitate, illis essentiali plane virtute, fere vti sensus externi appetitu, hinc quæcunque animalis vel rationalis causa sublit, sensus boni, quod possident, non dum possidentur infixus aut immutabilis est, sed nisu ex isto activitatis principio ducuntur novandi, perficiendi, simpliciter etiam mutandi statum præsentem, rerum autem externarum nulla potest esse constans forma, nulla in eodem statu perseverantia, omnia pro habitu rerum ad hominem in pejus omnia in melius mutantur, huic vicissitudini humana consilia obnoxia sunt, huic necessitati paremus omnes, et sic homo, non dominus, non statua animata, sed naturæ particula finita et variabilis diruat necesse est, ædificet, mutet quadrata rotundis. Sed concessa felicitatis continua progressionè conceditur etiam moralitatis subinde major gradus. Ex comparatione autem periodorum historiarum apparet quod nullam nostri generis progeniem pejor aut melior tulerit avis, sed sicuti omnis ævi homines uterque calceati bipedes erant, ita sibi nullo non tempore moraliter simillimi in diuersam prodibant scenam. Est quidem hominum propria virtus perfectibilitas qua

quæ ceteris animalibus præstare creduntur, sapientes, fortes, magnanimi audiunt, sed propter hoc ipsum solis etiam hominibus competit principium degeneratio- nis, quo proprio vitio inveniuntur parricidæ, parjuri, tyranni, serui, peiores et inferiores ceteris animantibus omnibus. Et quænam est tandem illa periodus satis longa ut pro fundamento opinionis promotæ et plus ultra promovendæ semper felicitatis humanæ poni possit? Esse enim uniuersam historiam fragmentum et li- tem de toto ex ea non esse dirimendam monet ipsa historia litteraria et naturalis. Ab illa inter alia huc spectantia edocemur floruisse longe ante Noachici di- luuii æram Astronomiæ studium, cognitionem non vul- garem aut fortuitam, sed quæ cum recentioribus ob- seruationibus egregie conspiret scientiam, id quod sa- tis demonstrant Autores de Antiquitate studii cœlestis, omninoque probant tabulæ Astronomicæ Indicæ Euro- pam allatæ nuper etiam impressæ. Tanta autem et talis scientiæ augmenta quem rerum statum litterarium æque ac politicum supponant, quas vicissitudines re- rum in magnis ut in paruis extra dubium ponant, super- uacuum est dicere. Naturalis autem historia suum li- brum euoluens subjicit oculis rudera mundorum com- pagem corticis terræ constituentia, ut clare videamus

omnes nostras habitationes superstructas esse ruinis mundi anterioris non semel renati. Viscerum quippe terræ pila sumus, à cœli etiam cujus pars sumus, remotissimis sphæris protrudimur, mare, terra continens, Zonæ, climata, elementa translocantur, ortus in occasum, meridies in Septentrionem variabilis, nihil non, modo ceu fractus illabatur orbis modo ceu gutta cauat lapidem, mutabile est, ergo hoc magno anno iterum iterumque elapso quam seriem et communem finem in hac ex ipsa mundi continuatione intelligibili rerum omnium interruptione detegemus mortales? Quibus tamen contraria opinio, quæ est pro incremento felicitatis mundi et hominum placet, ii post ea quæ considerauimus præcipua argumenta desumunt à minori numero hominum Orbis antiqui, à barbarie mediæ æui, à superstitione qua carere nos dicunt, et ab alia longe bellorum nostræ æui ratione. Quatenus ex fragmentis Autorum iste mortuorum census Orbis antiqui, id est partis Europæ et adjacentium regionum iniri potest, opinio pro majori numero hominum Orbis antiqui propius à veritate abesse videtur. Tot antiqua regna Europæa, Asiatica, Pontica, Africanaque esse desierunt, tot in utroque hemisphærio nouiter detecta ab inuentoribus in vastam solitudinem ferrò, morbis

et luxu transmutata sunt. Sed quomodocunque se calculus habeat, istas partiales differentias regnorum nonnullorum totalitatis rationem nihil immutare, sed hanc sicut omne perfectibile suis finibus contineri intelligitur vel ex eo quod ad frequentiam hominum in mundo triplo et si terra caperet centuplo majorem quam ea quæ nunc est incipiendo ab uno conjugio pauca admodum sæcula requirantur.

Quod attinet medii ævi id est nouissimam nostrarum regionum barbariem, temporibus istis, barbaris suo quidem modo, in Germania certe commercia florebant hæc nostra longe superantia, status civium et numero et opibus civium longe superior, vectigalium conferendorum fere immunitas, Regum non hæreditaria sed meritis acquirenda autoritas, imperium cum populo diuisum, nec milites nec bella præ iis quæ nunc sunt, nobilitas domi militiæquæ clara, religionis atque virtutis apud potentiores magna æmulatio, scientiarum etiam tanta æstimatio vt foundationibus longe omnium solidissimis et largissimis ista ætas insignis sit, viri etiam eruditione clari milites equitesque, quibus tunc titulis et Reges nobilitantur, et dicerentur et sedentes ad gubernacula reipublicæ haberentur. At vinculis prauæ superstitionis nos laxatos, id est valetudinem qua
 fru-

fruebamur nos recuperatos esse fatendum est. Quasi vero ista de Papatu secessio absolutissima reformatio et certa populorum salus esset! Quasi vero hoc exeunte, sæpe etiam repuerascente sæculo decimo octauo de fabulis dissensus non esset hodie cum ciuitatis amissione, vitæ etiam et honorum omnium discrimine conjunctus! Quasi vero Christianus orbis vel angulus adeo christianus vnus & alter esset terrarum orbis.

Bellorum denique noua ratio et bona causa hæc est. Propter mancipiorum cæmendorum monopolium, lignandi, piscandi, sachari, theæ, caffæ, vescendi quæ nocent gratia tot tantisque sumtibus gesta sunt hoc sæculo bella vt isti omnes medii æui tumultus præ vno nostris temporibus in omnibus mundi plagis, per multos annos, à multis simul populis, totis regni viribus gesto bello lusus modo equestris aut gladiatorium munus videri possit. Tantum sanguinis profusum est in vno anno nouissimi vix ex probabili causa illati belli septennis, ac quidem in omnibus præliis istius tricennalis omnium teterrimi belli. Finito autem bello par erat ex vtraque parte et latius quam ista hominum iactura patens miseria.

Sed capti tamen bello hodie non venduntur. Vtique, non enim solum quæ fuerunt olim operæ seruo-

rum præstantur hodie pro minori pretio ab hominibus liberis, sed etiam integræ Europæ nationes et quidem singula capita ex illis inter ipsos populares suos in rerum dominio in legitima emtione venditione sunt, de aliis autem specie liberis lis est an æquioribus conditionibus viuant et regantur, et propter hos ipsos politissimos et omnes obæratissimos Europæos status in Africa, vtraque India, terrisque Australibus tot quotannis homines, animo et corpore validi naturæ filii, misere aut apud emptores aut in patria sua, in regionibus omni copia sponte fluentibus pereunt ac fere hoc in Ducatu homines viuunt. Nec sufficit hæc annua strages. Nuper admodum in gratiam mercatorum nonnullorum tres milliones hominum fame peribant in India Orientali in qua mundi parte intra paucos annos tot milliones hominum ceu victimæ humanæ pro salute populi Anglicani cæcæ sunt quot milliones incolarum in ipso Angliæ regno numerantur.

Videtis, Auditores, in quæ tempora reseruati sumus, quam sint mitiores temporum vices, commerciorum et pulueris pyrii, Fortuitæ in laboratorio, o fata hominum! inuentionis, quam salutare effectus, quam propius hodie omnia virtutem sint! In-

telli-

telligitis in ludibrium præstantiæ suæ existere hominem, tenetis hunc mutantem Protea vultus.

Quodsi tamen, quoniam quidem tanta sub nocte nostra jacet dies, ex alia statione et tanquam ex specula prospiceremus rerum sublunarium vniuersitatem, viuidiori tunc repleti lumine quid sumus et quidnam victuri geniti eramus rectius intelligeremus gratularemurque humano generi aut de hoc quamuis lento felicitatis incremento, aut de hac ipsa felicitate, alia quidem ex alia, sed tota minui et augeri, calculari et conferrî nescia, bono potius hominis individuali et libero, et litterariæ et ciuilibus culturae conuersionibus feliciter non adscripto. Ego vero quod in hac re video et sentio ingenue Auditores, Dixi!
